

УДК 336+338.242

*Я. І. Гнатюк**Українська академія друкарства*

РОЗВИТОК ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ПІДПРИЄМСТВ ВПК ТА ЙОГО ВПЛИВ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНІВ

У статті досліджуються особливості розвитку національного видавничо-поліграфічного комплексу в якому відбуваються істотні трансформаційні процеси, які впливають на розвиток і вирішення крім загальнодержавних, на цілий ряд територіально-галузевих проблем розвитку прикордонних регіонів.

Національний видавничо-поліграфічний комплекс (ВПК), в якому відбулися істотні трансформаційні процеси, на сьогодні не забезпечує належних результатів господарювання не розв'язали завдань із забезпечення суспільства видавничою продукцією, на сьогодні державою не створені сприятливі умови для ефективного функціонування і розвитку ВПК, не сформовано механізми його адаптації до динамічних змін зовнішнього середовища.

На нашу думку, більшість з цих проблем обумовлені застосуванням застарілих методів та підходів до управління підприємствами, відсутністю чітких стратегій управління на рівні галузі та окремих підприємств, невідповідністю діючої системи стимулювання працівників сучасному рівню організації виробництва і праці, управлінські процеси також недостатньо орієнтовані на ринок, споживача і динамічні умови ринкового середовища.

Розв'язання цих та інших проблем є можливим в результаті удосконалення системи управління на підприємствах шляхом розробки нових організаційно-економічних механізмів управління, застосування сучасних підходів до управління і оцінки результатів господарської діяльності підприємств видавничо-поліграфічного комплексу, ефективних систем стимулювання працівників.

На думку автора [1], конкурентоспроможність підприємства залежить від конкурентоспроможності виконуваних робіт з виготовлення конкретних видів друкованої продукції, ефективності використання ресурсів, рівня рентабельності продукції і господарської діяльності в цілому, ділової активності підприємства, а також показників ліквідності та фінансової стійкості, для оцінки конкурентоспроможності підприємств ВПК необхідно додати ще один фактор — рівень використання виробничого потенціалу підприємства, оскільки саме виробничий потенціал визначає здатність підприємства виробляти ту чи іншу продукцію, що користується попитом на ринку. Якщо виробничий потенціал використовується неефективно, то знижуються обсяги виробництва і, відповідно, прибуток, порушуються терміни виготовлення продукції, знижуються інвестиційна і ринкова привабливість підприємств, а також конкурентоспроможність продукції, що випускається.

Такий підхід до оцінки конкурентоспроможності підприємств ВПК вимагає формування нового організаційно-економічного механізму управління поліграфічними підприємствами.

Організаційно-економічний механізм управління є центром управління виробничою, комерційною, фінансовою, інноваційною та іншою діяльністю і забезпечення стабільного функціонування системи управління підприємством, що має вплив на конкурентоспроможність прикордонних регіонів.

Головним його елементом є орган управління у з його структурою, функціями, економічними важелями та іншими методами впливу на об'єкт управління. Цілі і стратегії підприємства безпосередньо впливають на його структуру і спрямованість. Орган управління формує і реалізує стратегію господарської діяльності, здійснює виробництво і збут продукції, що повинні базуватися на засадах науково-технічного прогресу, підвищення якості та конкурентоспроможності продукції. Для реалізації комерційних цілей просування і збуту організаційно-економічний механізм управління повинен спиратися на маркетинг, попит і формування цінової політики, а також здійснювати планування і регулювання виробництва, збуту та інших видів діяльності. За допомогою економічних важелів і стимулів орган управління забезпечує узгодженість загальногосподарських цілей критеріїв ефективності з локальними цілями і критеріями.

Прикордонне розміщення регіону створює нове конкурентне середовище із суміжними територіями сусідніх держав. Тому конкурентоспроможність прикордонного регіону є багатоаспектна проблема, вирішення якої є не простим і виходить за межі внутрішньої регіональної політики.

Для того, щоб відповісти на означені питання доцільно згадати, що сучасною методологічною основою соціальних та економічних досліджень стала нова парадигма розуміння того, що люди і їх розвиток є найважливішою сферою суспільного розвитку.

Зміна парадигми розвитку людської цивілізації, яка визначається формуванням постіндустріального суспільства, визначеного американським соціологом Д. Беллом як "суспільства, в економіці котрого пріоритет перейшов від переважаючого виробництва товарів до виробництва послуг, проведення досліджень, організації системи освіти і підвищення якості життя; у якому клас технічних спеціалістів став основною професійною групою і, що саме важливе, у якому впровадження нововведень...у все більшій мірі залежить від досягнення теоретичного знання...; яке передбачає виникнення інтелектуального класу, представники котрого на політичному рівні виступають у якості консультантів, експертів або технократів". У суспільстві, яке зараз формується, радикально змінюється відношення людини до власної діяльності, котра вже не визначається головним чином зовнішньою матеріальною необхідністю. Найважливішим явищем, яке характеризує цей процес є подолання праці як утилітарної активності і заміна її творчою діяльністю, що не мотивована матеріальними факторами. Даний процес пов'язаний з модернізацією системи людських цінностей і психологічних орієнтирів, і, судячи з усього, він не буде швидким. Саме оцінка сучасної трансформації як переходу від економічного суспільства до постеконічного, за визначенням Інозем-

цева В. дає основу для розуміння відповідного періоду як дуже довготривалого, і який вимагає нових методів та механізмів управління господарським комплексом держави/регіону [3]. Для постеконічного суспільства затрати матеріалів і праці не значно впливають на якість результату, якщо основним ресурсом при його виробництві виступають знання; подібний продукт виявляється невідновлюваним, а діяльність людини у такій мірі сприяє його інтелектуальному і духовному розвитку, що стає самодостатньою. Набуваючи статусу незалежної від затрат праці і матеріалів змінної, продукти творчої діяльності виявляються невичерпними і тому безмежними, а її істинний результат, що втілюється у розвиток людської особистості, — індивідуальним і який не можна відчужити. [4].

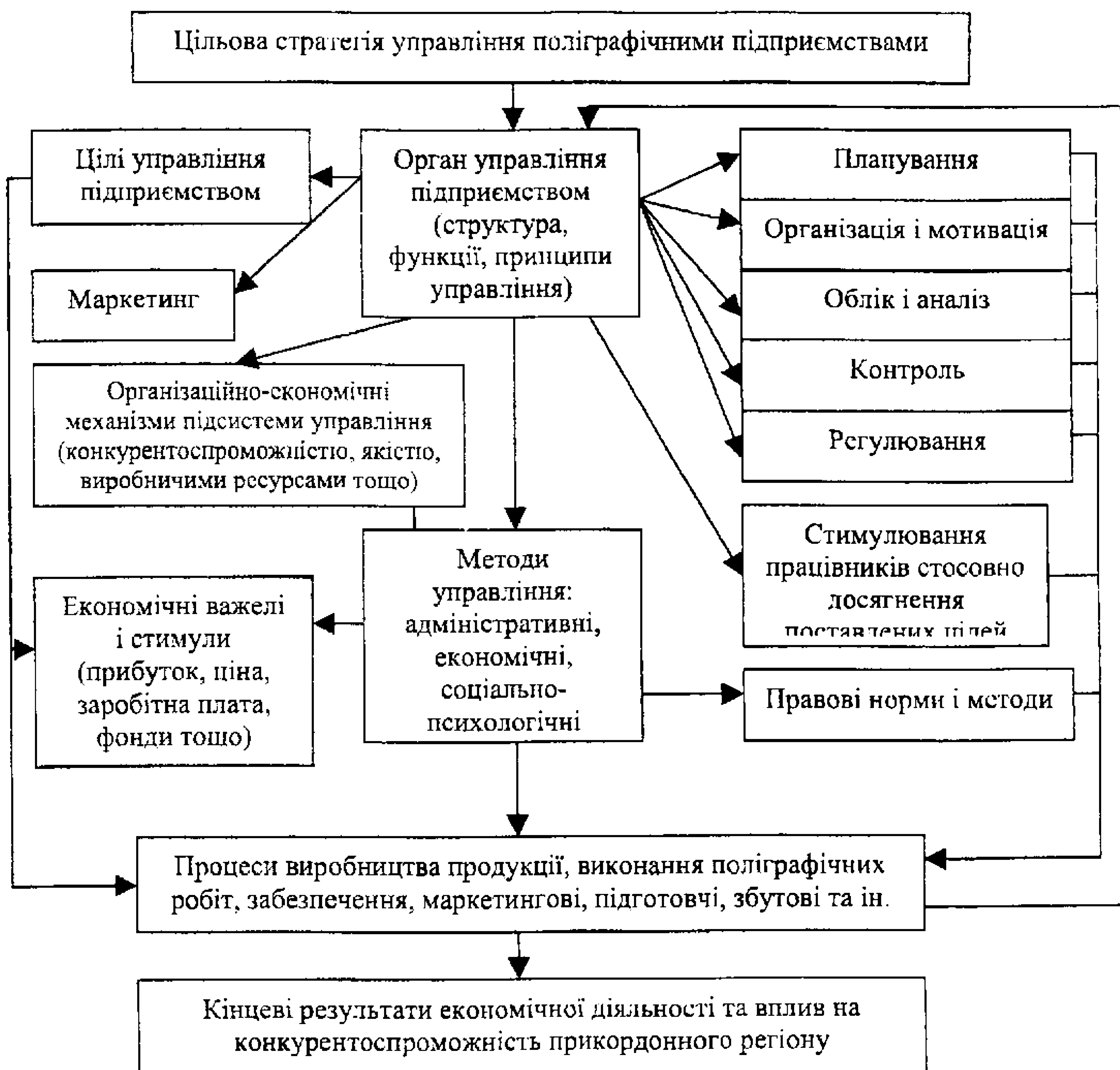

Рис. 1. Схема організаційно-економічного механізму управління підприємством ВПК прикордонного регіону

Закономірність цивілізаційного прогресу полягає у розвитку людини, її розумових здібностей — це безпосередня мета та цільова функція розвитку виробництва та суспільства у цілому, що, в свою чергу, зумовлює зростання ролі гуманітарної сфери, постеконімічних принципів суспільного розвитку, соціальних та гуманітарних чинників економічного прогресу. Все це вимагає коригування загальної спрямованості трансформаційного процесу, падання йому сучасних цивілізаційних форм, використання таких шляхів та механізмів входження в світову систему господарювання, які б дали змогу скористатися позитивними наслідками глобального розвитку і, водночас, мінімізувати економічні, а особливо, соціальні труднощі. У сучасних умовах система управління економікою, суспільними процесами має спиратися на знання про стан і розвиток людського фактора. На попередніх етапах система управління і регулювання з боку держави спиралась, головним чином, на облік і регулювання товарно-матеріальних цінностей, а облік і регулювання людського фактора обмежувався рухом зайнятості, визначенням ступеня відповідності загальної та професійної підготовки потребам виробництва. В сучасних умовах ситуація змінюється докорінно. Щоб домогтися успішного розвитку економіки та суспільства держава має знати не лише стан розвитку людського фактора, але й створити умови для всебічного зростання знань працівників, для поширення і прояву творчих сил людини, її ініціативи. «Суспільний прогрес не можливий, якщо не реалізовані три ключові цілі людини: прожити довге і здорове життя; придбати, розширити та поновити знання; отримати доступ до засобів існування, що забезпечують достойний рівень життя».

З цих позицій нами було дещо переглянуте поняття конкурентності та конкурентоспроможності щодо територій та вибору шляхів їх забезпечення. Тобто, основною метою регіональної конкурентоспроможності є підвищення рівня життя населення даного регіону. А базою досягнення цієї мети є людські ресурси, інновації, комунікації та індустріальна структура, комплексне використання яких забезпечуватиме високу продуктивність праці та конкурентоспроможність. Такий підхід підтверджений дослідженнями науково-дослідної групи ECORYS, викладений у роботі «Конкурентоспроможність: основне завдання економічної політики»; систематизація і узагальнення конкурентоспроможності відображені у праці Б. Гардісера, Р. Мартіна та П. Тайлера «Конкурентоспроможність, продуктивність та економічне зростання у світлі Європейських регіонів», у якій вчені запропонували модель «піраміди» конкурентоспроможності регіонів (рис. 2).

Конкурентності територій приділяється значна увага, що зумовлено глобалізаційними процесами світової економіки і неоднозначним впливом їх на ситуацію у регіонах. Одні регіони виграють від глобалізації, а інші потребують передбачення у регіональній політиці відповідних, механізмів підтримки їх конкурентоспроможності (субсидії, кредити, інвестиції в інфраструктуру, податкові пільги, фінансові стимули тощо). У цих умовах зростає роль регіональної політики, котра повинна бути спрямована на розширення повноважень регіонів, на надання їм необхідних важелів і засобів стимулювання економічного

розвитку і партнерства із іншими регіонами і країнами. Співпраця з різними регіонами, яка активно розвивається в останні роки, відкриває широкі можливості для підвищення ефективності використання власних ресурсів регіонів, зокрема, для прикордонних територій дуже важливе є транскордонне співробітництво.

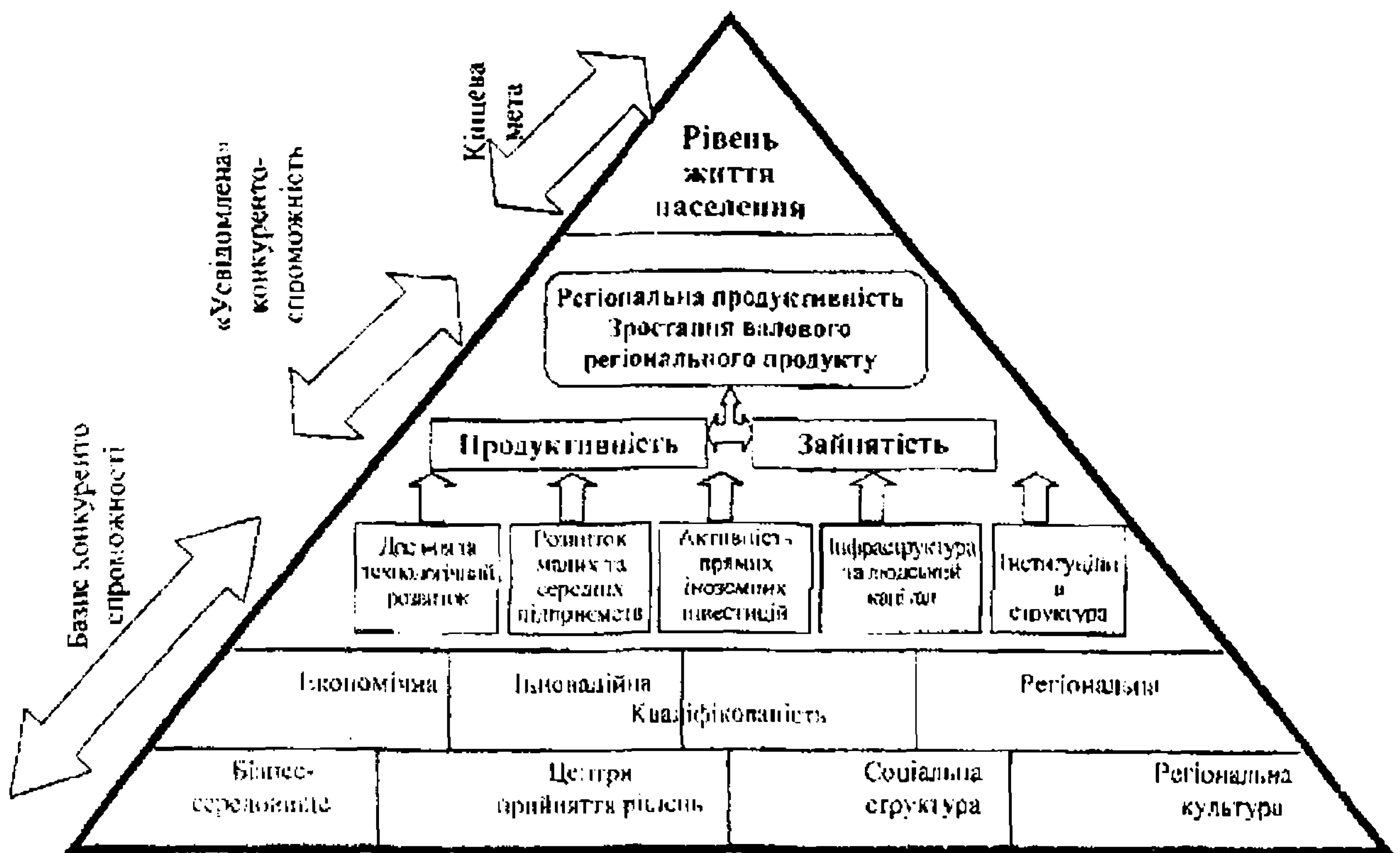

Рис. 2. «Піраміда» конкурентоспроможності регіону

Для прикордонних територій, навіть при умові протекціоністської політики щодо вітчизняного виробника, об'єктивно існує конкурентне середовище на транскордонних ринках.

Мешканці прикордоння задовольняють свої потреби не лише на власній території, а й на сусідній, тобто на транскордонних ринках [8].

З визначенням конкурентності території виникає питання її конкурентоспроможності тобто, потенційних можливостей перемагати в умовному змаганні між територіями за блага, які задовольняють потреби, сформовані цінностями, які поділяються мешканцями, що ідентифікують себе з регіоном, а також приїжджими, що мають певні наміри у даному регіоні (туризм, рекреація, інвестування тощо). Ці блага можуть формуватися всередині регіону або залучатися ззовні.

Конкурентоспроможним можна бути не скрізь, а лише за окремими напрямками чи чинниками, на певних ринках. Тобто конкурентоспроможним у всьому не можна бути, важливо бути конкурентоспроможним у тому, що має значення для мешканців регіону та для суб'єктів господарювання і громадян інших регіонів/країн, з якими будуть підтримуватися економічні контакти,

необхідні для задоволення потреб мешканців даного регіону. Фактично, мова йде про вибір пріоритетів, у яких дана територія має конкурентні переваги, посилення яких може привести до підвищення життєвого рівня населення, що є індикатором конкурентоспроможності регіону. Так, наприклад для прикордонних регіонів їхнє місце розташування є чи не найважливіший ресурс. Цей ресурс, в умовах автаркії, призводить до того, що територія значно відстає у своєму розвитку від внутрішніх регіонів країни, промисловість не розвивається, населення поступово зменшується. Водночас, при відкритій економіці, цей ресурс створює умови прискореного розвитку за рахунок транскордонного співробітництва, зокрема, коли сусідня територія є більш високо розвинена. Тобто, місце розташування може бути як негативним так і позитивним чинником соціально-економічного розвитку території, а при відповідних заходах зі сторони регіональних органів влади стати значною конкурентною перевагою.

Оскільки конкурентоспроможність є наслідком наявності конкурентних переваг, відповідно, необхідно прагнути їх створювати, підтримувати і розвивати. Конкурентні переваги регіону визначаються наступними групами факторів:

- 1) конкурентоспроможністю країни, до якої входить регіон;
- 2) природно-кліматичними, географічними, екологічними і соціально-економічними параметрами регіону;
- 3) підприємницькою та інноваційною активністю в регіоні;
- 4) рівнем відповідності (випередження або відставання) параметрів інфраструктури регіону міжнародним і державним нормативам;

5) рівнем міжнародної інтеграції і кооперування регіону [9]. Конкурентоспроможність є складним багаторівневим явищем і аналіз та його оцінку необхідно найтіснішим чином пов'язувати з конкретним конкурентним середовищем, і особливо, зі ступенем його інтеграції з зовнішнім середовищем. Проблеми взаємовідносин між регіонами, між центром і регіонами та всередині регіонів, завжди існували і будуть існувати у зв'язку із різною спрямованістю економічних інтересів.

Конкурентна перевага створюється і підтримується через дуже локалізовані процеси. Розходження в національних цінностях, у культурі, структурі економіки, в існуючих організаціях й історичному розвитку — усе це робить свій внесок у досягнення успішної конкурентоспроможності. Перш за все, існують значні розходження в структурі економіки кожної із країн, оскільки жодна держава не може бути конкурентоспроможною у всіх або хоча б у більшості галузей. В остаточному підсумку конкретні країни, як і окремі території досягають конкурентоспроможності за рахунок зростання продуктивності.

Підсумовуючи вищесказане, можна стверджувати, що більш повно виявити потенційні можливості і резерви підприємств ВПК, галузі, ресурсів і забезпечити залучення невикористаних можливостей — резервів виробництва — у господарську діяльність, забезпечить підприємствам ВПК широкі перспективи щодо планування виробництва, покращення використання матеріальних, технічних, трудових ресурсів і, в кінцевому підсумку, дозволить значно підвищити конкурентоспроможність підприємств ВПК і прикордонних регіонів.

Конкуентоспроможність регіону визначається як потенційна можливість перемагати в умовному змаганні між територіями за блага, які задовольняють потреби, сформовані цінностями, які поділяються мешканцями та суб'єктами господарювання, що ідентифікують себе з регіоном, а також приїжджими, що мають певні наміри у даному регіоні.

Фактично, мова йде про вибір пріоритетів, у яких дана територія має конкурентні переваги, посилення яких може привести до підвищення життєвого рівня населення, що є індикатором конкурентоспроможності регіону.

До конкурентних переваг прикордонної території слід віднести потенціал підприємств ВПК і транскордонного співробітництва.

1. Иноземцев В. Расколота цивилизация. Наличествующие предпосылки и возможные последствия постэкономической революции // Постэкономическое общество как идея и реальность. — М., 1999. 2. Беленький П. Ю., Мікула Н. А., Матвеев С. Е. Конкуентность на транскордонних ринках. — Львів : Ін-т регіональних досліджень ПАН України, 2005. — 214 с. 3. Павленко І. О. Глобалізація та цивілізаційні зрушення сьогодення. // Міжнародна економічна політика. — 2005. — Вип. 2. — С. 102–118. 4. Никольская Э. В. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности полиграфических предприятий : учеб. — М. : МГУП, 2002. — 404 с. 5. Палига Є. М. Стан та розвиток видавничо-поліграфічного комплексу України: регіональний аспект [Текст]: моногр./ Є. М. Палига, Г. І. Пушак, Я. Я. Пушак. — Львів : Укр. акад. друкарства, 2009. — 192 с. 6. Пушак Г. І. Оцінка ефективності діяльності поліграфічного підприємства // Проблеми соціально-економічного розвитку України: теорія і практика. — Львів : Ін-т підприємництва та перспективних технологій при НУ «Львівська політехніка», 2000. — С. 98–100.

В статтє исследуются особенности развития национального издательско-полиграфического комплекса в котором происходят существенные трансформационные процессы, которые влияют на развитие и решение кроме общегосударственных, на целый ряд территориально-отраслевых проблем развития пограничных регионов.

In the article the features of development of national publishing-polydiene complex are investigated which substantial transformation processes which influence on development and decision except for national are in, on a number of territorial-branch problems of development of boundary regions.